

MERKEZ-ÇEVRE DÜALİZMİ BAĞLAMINDA TAŞRANIN ONTO-POLİTİK DOĞASI ÜZERİNE ÇIKARIMLAR

Yrd. Doç. Dr. İslam CAN
Beyşehir Ali Akkanat Uygulamalı Bilimler YO
Sosyal Hizmet Bölümü
islamcan@selcuk.edu.tr

Öz

Türkiye’de siyaset, geçmişten bugüne her daim bir “merkez” temelinde şekillendirilmiştir. Merkez, hem yönetim gücünün belirleyicisi hem de idarenin uygulayıcısı konumunda olmuştur. Buna karşılık taşraya; merkezin hükümlerinin uygulayıcılığını yapmak ve merkezin askeri, tarımsal, beşeri ve bunun gibi birçok alandaki sermayeye dayalı ihtiyaçlarını karşılamak şeklinde roller biçilmiştir. Dolayısıyla merkez açısından taşra, siyasal sermaye bağlamında düşünüldüğünde, siyasal idareye ortak olabilme rüşüne haiz görünmemiştir. Bundan dolayı taşranın merkeze yönelik çeşitli refleksleri de ya görmezden gelinmiş ya da bastırılmaya çalışılmıştır. Böylelikle taşra; hem siyasal yönetim hem de toplumsal bağlamda, ötekileştirilen, dışlanan ve küçümsenen bir politikaya maruz kalmıştır. Oysa taşra, sadece merkezin iaşesini ve insan sermayesini karşılamakla mükellef coğrafi bir alan olmanın ötesinde bir rezerve ve pratiğe sahiptir. Taşra, gündelik siyasal yaşam pratikleri ve merkezi yakından takip etmesiyle, siyasetin önemli bir aktörüdür. Kaldı ki taşra, pasif ve güçsüz bir yapıya sahip gibi görünse de, esasında merkezi çepeçevre kuşatan bir yetkinlikte ve dirayettedir. Bu çalışmada, öncelikle merkez-çevre teorisi bağlamında taşranın tarihsel ve siyasal gelenek bakımından ne tür rollere sahip olduğu üzerinde durulacaktır. Bununla birlikte bir çevre olarak taşranın siyasal kültürdeki konumu ele alınacaktır. Ayrıca taşranın geçmişten günümüze temsiliyetlerine ve siyasette ve idarede taşranın ötekileştirildiğine dikkat çekilecektir. Son olarak ise, günümüz taşrasından insan manzaralarına, toplumsal tiplere, siyasal aktörlere ve politik ilişkilere yer verilerek merkez-taşra diyalektiğinin görünümleri üzerinde durulacaktır.

Anahtar Kelimeler: Taşra, taşrada siyaset, taşra siyaseti, taşrada siyasal kültür, merkez-çevre düalizmi.

INFERENCES ON THE ONTO-POLITICAL NATURE OF THE COUNTRY WITHIN THE CONTEXT OF CENTER-PERIPHERY DUALISM

Abstract

Politics in Turkey has been always shaped on the basis of a "center" from the past to present. Center has been in position both as the determinant of government forces and the practitioner of political administration. In contrast to this, the country is given the roles that is being a practitioner of the central provisions and to satisfy the center's need based on capital such as the military, agricultural, human and in many areas like this. Thus, in the face of center, the country has been recognized as being unable to be included in political governance when it is considered within the context of political capital. Therefore, the country's various reflexes to the centre either have been ignored or have been tried to be suppressed. Thus, country has been exposed to a policy that is marginalized, excluded and despised in both political management and social context. However, the country, beyond being a geographical area that only supplies center's needs and human capital, has a reserved and practical side. The country, with her daily practices in political life and her close pursuit of centre, is a significant player in politics. Besides, although the country seems to have passive and weak structure, actually it has an ability and power in surrounding center circumferentially. In this study, primarily in the context of center-periphery theory, the focus will be on what kinds of roles the country keeps in terms of historical and political traditions. In addition to this, the position of the country as a periphery at political culture will be discussed. It will also draw attention to the country's representation from the past to the present and the country that is marginalized in politics and in administration. Finally, the appearances of dialectical structures among center and the country will be focused on by illustrating people living in the country, the social types, the political actors and political relations observed in the country.

Keywords: The country, politics in the country, politics of the country, political culture in the country, dualism of center-periphery.

GİRİŞ

Geçtiğimiz günlerde bir haber kanalı, siyasi gelişmelerin tartışılacağı bir açık oturum programını tanıtırken, vecize hâline dönüştürdüğü reklamında şu cümleyi özellikle vurgulamaktaydı: Siyaset Ankara’da yapılır, İstanbul’da yankılanır. Bu cümle pek tabii şu soruları akla getirmektedir. Türkiye’de onlarca şehir varken, siyaset söz konusu olduğunda neden sadece Ankara ve İstanbul telaffuz edilir? Diğer şehirlerde siyaset yapılmaz veya yankılanmaz mı? Sözcüme Yozgat, Muş, Adana veya Tekirdağ’da yapılan siyasetler, rüşünü ispatlamak için hangi retoriği, siyasal dili veya siyaset bilimini tercih etmelidir? Ya da Aristoteles’in (2010: 9) insanı siyasal bir varlık (zoon politikon) olarak tanımladığı düşünülürse, insanların siyasallığı mekâna, coğrafyaya veya şehirlere göre farklılık mı arz eder? Kuşkusuz bu sorular, cevabı bilinmeyen sorular olmamakla birlikte bizi Ankara ve İstanbul’un Türkiye siyaseti açısından diğer şehirlerden çok da önemli olmadığı sonucuna ulaştırmaz.

Hemen her şeyin bir merkezi olduğunu öne sürmek, belki çok iddialı bir söz olabilir. Ancak var olan şeyler arasında birçok nesne, yapı, örgüt, düşünce, felsefe ve hatta ideolojilerin dahi bir merkezden yayıldığını görebiliriz. Öyleyse merkez, söz konusu varlığın üretildiği, temerküz ettiği ve diğer mekân, şehir veya coğrafyalara yayıldığı bir üs gibidir. Kaldı ki her merkez bir taşra, her taşra da bir merkez olabilmektedir. Merkezlerdeki taşralar ya da taşradaki merkezler günümüz toplumları için alışılacağı bir durumdur artık. Örneğin Türkiye bağlamında düşünüldüğünde İstanbul; medyanın, kültürün, düşüncenin, kitabın, sanatın, turizmin, tüketimin bir ölçüde üretimin, ulaşım ağının, şirketlerin, finansın ve aklınıza gelebilecek onlarca varlığın veya varoluşun merkezi durumundadır. Bu varlıklar için İstanbul’un dışında kalan her fiziki harita, birer taşradan ibarettir. Buna karşılık zübde-i alem ya da mikrokozmos olarak nitelenen ve dünyasının merkezi, yaşadığı şehirden ve sosyal çevresinden oluşan insan için İstanbul, sadece bir taşradan müteşekkildir. Gül için Isparta, çay için Rize ve Selçuklu medeniyeti için Konya ne kadar merkez ise, İstanbul da bir o kadar taşradır. Öyleyse, bir varlığın/var oluşun bir yerde sadece yoğun olarak bulunması, oranın merkez olduğunun bir göstergesi midir? Bu soru esasında bir “merkez” retoriği yapmak gerekirse, aynı zamanda yukarıda işaret edilen ve merkezin üretme, temerküz etme ve yayılma (dağıtım) niteliklerini kapsayan ve ayrıca iktidarı elinde tutacak bir niteliği gerekli kılmaktadır: Güç. O hâlde “merkez olma”, diğer nitelikleri iktidarın tasarrufuna vakfetmeyi icbar eden bir istenci doğasında taşınmalıdır. Dolayısıyla merkez, aynı zamanda gücü kanalize eden, koordinasyonunu ve örgütlenmesini sağlayan ve tedavüle girdiren bir yapıdır. Merkezin var olduğu, varlığını ve iktidarını hissettirdiği ve hakimiyetini paylaşmadığı siyasal, sosyal, ekonomik ve birçok alanlarda ise, taşradan bahsetmemek neredeyse imkânsızdır.

Hem yaşamımızda hem de bilimsel literatürde yer alan bazı kavramlar; ötekileştirmeye, dışlanmayla ve hatta küçümsenmeyele yoğrulmuş bir duruma

işaret eder. Bu kavramlardan bir tanesi de kuşkusuz taşradır (Özensel 2013: 31). Kimilerine göre tanımlanması oldukça güç olan (Narlı 2013: 285) taşra, merkeze göre şekillendirilen, tüm mahiyetini merkezin kendine armağan ettiği tasavvurla inşa edilme tutkusuna sahip (Çelik 2013: 28) bir yer olarak resmedilmiştir. Kaldı ki merkez, kendi ötekisini taşra üzerinden tanımlamış olsa da taşra, merkezin beşeri sermayesi (Çelik 2013: 28) olmaya devam etmiştir. Taşra olmadan merkezi tanımlamak ya da merkezin varlığından bahsetmek kuşkusuz imkânsızdır. Esasen taşra ve merkez arasındaki ilişki, ontolojik zeminde ele alındığında, var oluşsal hatta diyalektik bir ilişkidir. Ötekileştirmeyi de aşan ve var oluşları, birbirinin varlığına hapsolmuş bir gerçekliği ifşa eden bütünselliğin resmedilişidir bu. Çünkü “öteki”, ayakları sapasağlam yere basan ve iktidarının karşısında varlığına ve hatta hiçliğine bile tahammül edemeyen bir “karşı duruş” hikayesidir. Bu iktidarın “ötekisi” olmadığında iktidar, muktedir olmaya hâlihazırda devam etmektedir. Oysa taşra, merkeze var oluşu armağan eden yegane güçtür. O hâlde merkezin temerküz, dağıtım ve örgütlenme gibi niteliklerini kuşatıcı gücünün yanında, taşranın da merkezi var eden ontik gücü görmezden gelinmemelidir. Öyleyse merkezin gücüyle boy ölçüştüremese de kendi gücüyle taşra, merkeze rağmen ve fakat merkezle birlikte orada öylece ve kadirşinaslığıyla durmaktadır.

Türkiye’de siyaset Ankara’da yapılır, İstanbul’da yankılanır. Ankara; siyasal yapının, idarenin, yönetimin, hükmetmenin, siyasal gücün, ülke adına karar almanın kısacası iktidarın “merkezi”dir. Nasıl ki bir zamanlar İstanbul, sadece Anadolu’nun değil üç kıtanın malum coğrafyalarında söz sahibi iken, bugün de Ankara iktidar bayrağını taşımaktadır. TBMM, Cumhurbaşkanlığı, Başbakanlık, Bakanlıklar ve bürokrasinin taşrayı harekete geçiren büyük dişlileri, Ankara’da bulunur. Öyle ki siyasi partilerin genel “merkez”leri ve hatta paranın toplandığı Merkez Bankası da bu şehirdedir. Bu iki merkezin dışında kalan bölgeler anlamında taşrada siyaset; nevi şahsına münhasır, kendi dinamikleriyle canlı, ekonomik gücü hesaba katan, kişisel çıkarların dışavurumunun perdelemeye müsaade edemediği, dini ve kanaat önderlerinin yönlendirmesine müsait, merkezden çok merkezci, birincil ve sosyolojik anlamda cemaatsel ilişkilerin tayin ediciliği ve muhatap alınmayı canı gönülden arzu eden siyasal, sosyal ve ekonomik yapılarıyla büyük roller üstlenmeye aday sosyal bir kurumu ifade eder. Bu çalışmada da taşra ve siyaset ilişkisi, siyasal gelenekte ve idarede süregelen merkez ve taşra arasındaki rollerin mahiyeti ve bu rollerin dönemsel değişiklikleri, siyasal anlamda merkezin ve taşranın kendinden menkul erkleri ve sınırları, son olarak da bugünün taşrasında siyasal mekanizmaların işleyişiyle birlikte bu işleyişin toplumsal düzlemde etkileri ve sonuçları bağlamında tartışılacaktır. Ayrıca taşra siyasetini yönlendiren temel dinamikler de bu çalışma içerisinde değerlendirilecektir.

I. Türk Siyasal Geleneğindeki Merkez-Taşra Bilmecesi

Siyaset sözcüğü günümüz Türkçesinde; yönetim sanatı ve bilgisi, siyasa anlamına gelse de eski dilde siyaset, devletin yasalarla belirlediği gerekçelerden dolayı verilen ölüm kararı anlamına gelmekteydi. Öyle ki 1968-69 yıllarında Türkiye’de yapılan bir araştırma göstermiştir ki siyaset, köylüler için hâlâ bu anlama gelmektedir (Mardin 2010: 45). Bu anlamda siyasetin bir anlam daralması veya genişlemesinden ziyade anlam kayması yaşadığı anlaşılmaktadır. Bugünün toplumsal muhayyilesindeki siyaset kavramını betimleyen Ergil (2000: 164) siyaseti, bir sosyal mekânda var olan birey, grup, topluluk gibi tüm aktörlerin kendi yaşamlarını yönetebilmeleri için alacakları kararlarda ve bu kararların uygulamasında girişilen ortaklık olarak tanımlamaktadır. Akdoğan ise siyasetin; “hükümet etme, halkın idare edilmesi, kamusal ve siyasal alanın düzenlenmesi, uzlaşma-uyum-müzakere ile siyasal kararların alınması, siyasi iktidarın ele geçirilmesi mücadelesi, siyasi iktidar üzerinden kaynakların, değer ve sembollerin dağıtılması” (2008: 9) gibi anlamlara geldiğini ifade etmektedir. Kuşkusuz siyaset; çağlara, dönemlere, toplumlara ve hatta aynı devirde hüküm süren yönetim/rejim türüne göre dahi değişim gösterebilmektedir. Baskıcı, otoriter, liberal, demokrat veya sosyalist idareyi benimseyen birçok toplumda siyaset, yurttaşların yönetime ne denli müdahil olduğuna göre farklı anlamlara gelebilmektedir.

Türkiye’de siyaset, Cumhuriyet’le birlikte yeni bir mecraya doğru yol almaya başlamıştır. Osmanlı Devleti’nde tebaanın siyasal yönetimi tayin edememesi ve idarenin saray merkezli yürütülmesi, öteden beri varlığını sürdüren bir merkez ve bu merkezin dışında oluşan bir çevrenin varlığını sağlamıştır. Kaldı ki bu merkez-çevre ilişkisi sadece idari ve yönetim alanıyla sınırlı kalmayarak diğer alanlarda da kendini bizatihi hissettirmiştir. Aydın (2011: 249) Osmanlı’dan Cumhuriyet’e hemen her alanda merkez-çevre, başka bir ifadeyle merkez-taşra ikileminin yaşandığını belirtmektedir.¹ Bu görüşe göre merkezde yer alan Divan Edebiyatı’na karşı çevrenin bir halk edebiyatı üretmesi, sanat musikisinin mekânı merkez iken türkülerin taşrada hayat bulması, merkezde yer alan ve ilmi bir bütünlükle sistematikleşen medrese İslam’ına karşılık taşrada tekke/zaviye ve çoğunlukla tarikat biçiminde örgütlenen halk İslam’ı, merkez-taşra ilişkisini betimlemeye yardımcı olan bazı örneklerdir.

Osmanlı’da siyasi-idari bakımdan taşra kavramı, “siyasetin merkezi olan İstanbul’un dışındaki mülk alanlarını ve onların siyaset-dışlığını tanımlamak” üzere kullanılmaktaydı (Öğün 2010). Osmanlı’nın klasik taşra yapılanması, güçler ayrılığı

¹ Bu makalede değinilen “çevre” ve “taşra” kavramları, bazılarına göre birbirini karşılamayan ve yerlerine kullanılması mümkün olmayan kavramlar olarak görülebilir. Özellikle bazı sosyal bilimciler göre, “çevre”, merkezin sınırlarının hemen yanı başında yer alan ve atomize bir “merkez” anlayışının ötekisi olarak kurgulanmaktadır. Kaldı ki “çevre” bu görüşe göre, “merkez”in yerinde gözü olan bir konumdur. Buna karşılık “taşra”, atılmışlığı ve fırlatılmışlığı sindirebilmiş bir yapıda görülür. Her ne kadar bu iki kavram, farklı şekilde temellendirilmeye çalışılsa da, bu makalede sosyolojik açıdan “çevre” ve “taşra” kavramlarının bazı nüansları olmakla birlikte benzer nosyonu ifade ettiği düşünülmekte ve dolayısıyla birbirlerinin yerlerine kullanılmaktadır.

ilkesine dayalı olarak ve geçici bir süre merkez tarafından atanan ve padişahı temsil eden beylerbeyi ve sancakbeyi ile padişahın hukuki yetkisine vekillik eden kadının bulunduğu iki temel yönetici etrafında oluşmaktaydı (Bay 2014: 4). Osmanlı'da merkez-taşra ilişkisi, XVIII. yüzyıldan itibaren köklü biçimde değişmeye ve taşranın merkez karşısındaki gücü artış göstermeye başlamıştır (Bay 2014). Çünkü 16. yüzyılın ikinci yarısından 19. yüzyılın neredeyse ilk yarısına kadar olan dönem, genellikle merkezi yönetimden yarı feodal yönetime doğru geçiş olarak yorumlanmaktadır.² 19. yüzyıla kadar olan bu ilk periyotta merkez giderek zayıflamış ve çevre daha çok özerklik kazanmıştır. 19. yüzyıl Osmanlı'sında merkez-taşra ilişkisi, anayasa temelli siyasi rejime geçiş yaşamıyla yeniden kurgulanmaya başladı. Sened-i İttifak (1808), Gülhane Hatt-ı Hümayunu (1839) ve Islahat Fermanı (1856), Tanzimat dönemi boyunca (1839-1876) merkez ve çevrede kurulan temsili meclisler, 1876'da Anayasanın ilanı ve sonrasında 1877'de ilk Osmanlı Meclis-i Mebusan'ın toplanması, taşranın siyasi yönetimde ve temsiliyette ağırlığının hızla artmasına neden oldu (Heper 2011: 15).

Osmanlı'dan Cumhuriyet'e taşınan siyasi gelenekte merkez-taşra ilişkisi; merkezin her daim ağırlığını hissettirdiği, taşrayı olabildiğince kontrol altında tutabildiği, denetleyebildiği ve yönlendirdiği bir misyonla yoğurulmuştur (Parlak 2007: 114). Kaldı ki taşranın merkezi iktidara aidiyeti ve bağıllığı siyasi otoritenin meşruiyetini güçlendirmekteydi. Merkezden kopmuş bir taşra, imparatorluğun yekpareliğini bozguna uğratabilecek bir tehdit olarak görülmekteydi. Özellikle 1908 yılında ilan edilen II. Meşrutiyet'ten sonra parlamenter demokrasinin seçimlerle ve siyasi partilerle yeni tanışan siyasi iktidarları, taşrayı göz ardı edebilecek politikalarından oldukça kaçınmaya başladı. Böylelikle imparatorluğun nasıl kurtulacağı üzerine tezlerin, ideolojilerin ve siyasi yaklaşımların kafa yorulduğu bu dönemde, başta güvenlik sorunu olmak üzere taşranın problemlerinin çözülmesi ve dolayısıyla taşranın kontrol altında tutulabilmesi sağlanmaya çalışılmıştır (Tural 2004). Bundan dolayı Türk modernleşme tecrübesinde taşraya özel bir işlev atfedilmiş ve taşra; değişime kapalı olmakla, aydınlanmaya ayak diremekle ve kendi küçük dünyasında dönüp durmakla itham edilmiştir (Çelik 2013: 25). Osmanlı aydını için taşra, kalkındırılması gereken bir yer iken, Cumhuriyet aydını için taşra, sadece kalkındırılması gereken değil aynı zamanda da "aydınlatılması" da gerekli bir yerdir. Taşra, hem kalkındırılmayı hem de aydınlatılmayı çekinceli bir şekilde onaylamış ve demokrasi arayışlarıyla birlikte merkeze müdahil olabilmeyi sıklıkla denemiştir. Politik düzlemde "Taşra siyaseti" adı verilen siyaset tarzının neşvü nema bulması da, böyle bir etkileşim ve

² Her ne kadar Osmanlı'nın Türkiye Cumhuriyeti'ne miras bıraktığı devlet geleneğinin kusursuza yakın bir merkezîyetçilik olduğu ileri sürülse de (Türköne 2013: 178), devlet yapısında taşranın merkez karşısında 16. yüzyıldan itibaren ağırlığının arttığı ifade edilmektedir. Ayrıca Osmanlı'da merkezîyetçiliğin alametifarikası olarak gösterilen sancak ve tımar sistemi, siyasi idarenin yegane sistemi değildir. Balkanlar'da Voyvodalıklar, Kırm'da Hanlık, Hicaz'da Şeriflik, Kürdistan'da Ekrad Hükümetleri, Mısır, Bağdat, Sina ve Bosna'da Salyane Hükümetleri gibi yerel yönetimler, taşranın siyasi temsiline ne denli önem verildiğini göstermekteydi (Yeğen 2011: 86-87).

dönüşüm sonrasında gerçekleşebilmiştir (Narlı 2013: 312). Dolayısıyla Dursun'un (2008: 85-86) dikkat çektiği üzere, her ne kadar siyaset bilimi yazınında demokrasi ve kent ilişkisinin birbirini üreten yanına değinirse de, taşra ve demokrasi ilişkisinin demokrasinin yerleşmesindeki önemi de şüphesiz yadsınmamalıdır.

Merkez-çevre ilişkisini, Türk siyasasını açıklayabilecek anahtar kavramlardan biri olarak sunan Şerif Mardin (2010), Osmanlı'da çeşitli faktörlerin asimetrik etkileriyle oluşan bir merkezin varlığından hareketle Cumhuriyet'in merkez-çevre ilişkisini tahlil etmeye çalışmaktadır. Merkez-taşra ilişkisi; bir toplumun sosyal, siyasal ve ekonomik yapı gibi temel karakteristiğini açıklamada önemli bir yardımcıdır. Bu çalışmanın savına göre de yaşadığımız toplumun tahlili, bu ilişki çerçevesinde ele alınabilir.³ Öyle ki bugünün merkez-taşra ilişkisine yönelik siyasal kodlar, Osmanlı modernleşmesinde ve Cumhuriyet döneminin siyasal ve sosyal ilişkileri bağlamında değerlendirilmelidir (Parlak 2007: 114). Mardin'e (2010: 62) göre genç Cumhuriyet'in yöneticileri ve elitleri, 1923 ile 1946 yılları arasında taşrayı her daim kuşkulu bir gözle değerlendirmiş ve potansiyel bir muhalefet olarak, dolayısıyla tehlikeli olarak gördüğü için de taşra, merkez tarafından sıkıca gözaltında tutulmuştur. Bu giderek sistematikleşen "taşra baskısı"nın nedenini Şerif Mardin, Anadolu'nun çokkültürlü yapısıyla açıklamaktadır:

Cumhuriyet'in resmi tutumu, Anadolu'nun dama tahtasına benzeyen yapısını, hiç sözünü etmeden reddetmekti. Cumhuriyet ideolojisinin benimsettirdiği kuşaklar da böylece, yerel, dinsel ve etnik grupları, Türkiye'nin karanlık çağlarından kalma gereksiz kalıntılar olarak görüp reddettiler... Böylece merkez, Büyük Eşitleştirici rolünde çevrenin yeniden karşısına çıktı, bu da merkezin kasvetli ve sert görünümünü bir kez daha sergiledi (Mardin 2010: 65).

Türkiye'nin tek partili siyasi hayatından çok partili parlamenter sisteme geçişi, siyasal katılımı etkilediği gibi siyasal temsili de kökten değiştirmiştir. Özellikle taşranın ulusal parlamentoda temsil edilmesi; katı merkezizetçi, otoriter ve seçkin siyasi sistemin egemenliğinin kırılarak taşranın ulusal bazda söz söyleme ve karar alma organlarına doğrudan müdahalesinin yolu açılmıştır. Ayrıca devlet-parti

³ Hasan Bülent Kahraman, Şerif Mardin'in Türkiye'nin siyasal hayatını anlamlandırmak için kullandığı merkez-çevre formülasyonunun, son on yılda gelişen önemli siyasal kırılmalardan dolayı, açıklayıcı vasfını kaybettiğini ileri sürmektedir. Kahraman'a (2008: 164) göre "Yakın dönem Türk siyasal hayatının oluşum dinamikleri, Mardin'e göre, bir merkez-çevre etkileşimi içinde tavin olmuştur. Bu çerçevede tanım Türk siyasal hayatını açıklamakta uzun süre kullanılmıştır. Fakat son zamanlarda siyasal İslam'ın gelişmesi ve ona karşı gelişen tepkiler, bunların siyasal yelpaze içindeki pozisyonları, bu kavramın açıklayıcı etkisini zorlaştırmıştır." Kahraman, her ne kadar merkez-çevre etkileşiminin siyasal süreçlerin izahının açıklanmasında zorlandığını düşünse de bu çalışma, kurucu ideolojiyi temsil eden merkezin hâlen etkili olduğu, çevrenin merkezi dönüşümüne gayretlerinin zorlayıcı gücünün devam ettiğini ve çevrenin bu defa yeni bir "paradigma" oluşumuna giderek belki de siyasi tarihte ilk defa merkezin "eksenini kaydırmaya" talip olduğunu savunmaktadır. Bu yönüyle merkez-çevre mücadelesi, merkez çevrenin, çevre de merkezin yerine geçse dahi, rejimi kuran yeni bir kurucu ideoloji siyasi tarihe geçene kadar bu tartışmanın süreceği kanaatindedir.

özdeşliğinin olduğu tek parti döneminde, taşra şehirlerini temsil eden milletvekillerinin o şehirden olmayışı, siyasi temsil sorununu beraberinde getirmekteydi (Yüksel 2011: 479). Bu minvalde ele alındığında, taşra öfkesinin maksimize olduğu ve bunun seçim sandıklarında karşılık bulduğu dönem, çok partili hayata geçilmesiyle birlikte Demokrat Parti'nin iktidara geldiği dönemdir. Bir süre Dışişleri Bakanlığı da yapmış olan Ordinaryüs Profesör Fuad Köprülü, 1946 yılında Demokrat Parti kurulduğunda, Cumhuriyet Halk Partisi'nin DP'lilere yaptığı uyarıyı hatırlatmaktadır: “Destek bulmak için taşra kasabalarına ya da köylerine gitmeyin; ulusal birliğimiz sabote edilmiş olur” nasihatini, esasında taşranın siyasal aklının yeniden örgütlenerek bir taşra partisi olarak siyaset sahnesine çıkmasından duyulan korkuyu ifade etmektedir (Mardin 2010: 62). Ancak cumhuriyetin bu tür korkuları, taşranın siyasal idareye ortak olma talebini engelleyememiştir. Kaldı ki Mardin'in (2010: 74) de yerinde tespitiyle CHP, “bürokratik merkezi” temsil ederken DP ise, “demokratik çevreyi” temsil etmekteydi.

Cumhuriyet tarihi boyunca merkez-taşra arasındaki etkileşim ve bu etkileşimin ortaya koyduğu merkez-çevre siyaseti, hâlen günümüz Türkiye'sinin siyasal kodlarının çözümlenmesinde önemli bir başvuru olarak kabul edilmektedir. Çalışmanın bu başlığında, siyasal gelenekte yer alan merkez-çevre tartışması, daha çok merkezin ve çevrenin siyaset tarzları ve politik nosyonları üzerinden ele alınmıştır. Türkiye'nin siyasi tarihini dönemlere ayırarak derinlemesine bir merkez-çevre tartışmasına girişmek, kuşkusuz başka çalışmaların konusunu teşkil edecektir. Bundan dolayı bu başlık altında, bu denli kapsamlı bir analize ihtiyaç duyulmamaktadır. Ancak Türkiye'deki merkez-çevre mücadelesini tarihsel boyutlarıyla ve farklı bir perspektifle sunan Hasan Bülent Kahraman'ın tespitlerine ve tarihselleştirmesine değinmek, en azından bu başlık altında oluşmuş beklentiye de yanıt niteliği taşıyacaktır. Kahraman (2008: 182) Türkiye'nin siyasal süreçlerini sistemleştirerek ortaya koyduğu merkez-çevre ilişkisini şu şekilde tabloşturmaktadır:

Tablo 1. Merkez-Çevre İlişkisini Sistemleştirme Modeli

1908-1930	Kurucu dönem: Merkez egemenliği
1930-1950	Konsolidasyon dönemi: Merkez egemenliği
1950-1960	İlk kırılma: Çevre egemenliği
1960-1961	Restorasyon dönemi: Merkez egemenliği
1961-1965	Geçiş dönemi: Merkez kontrolü
1965-1971	Demokratik tepki: Çevre egemenliği
1971-1973	Restorasyon dönemi: Merkez egemenliği: modernite muhafazakarlığı

1973-1980	Geçiş dönemi: Çevrenin kalkışması-ideolojik kayma
1980-1983	Restorasyon dönemi: Merkez egemenliği: modernite muhafazakarlığı ve retrospektif modernleşme çabası
1983-1987	Demokratik tepki: Çevre egemenliği: çevredeki dönüşüm
1983-1991	Demokratik tepki: Çevre egemenliği: merkezdeki dönüşüm
1991-1995	Dönüşüm: Merkezdeki çözülme: çevredeki kırılma
1995-1999	Çevrenin arayışı: Çevrenin radikalleşmesi
1997-2002	Restorasyon dönemi: Çevredeki yenilenme
2002-2007	Demokratik tepki: Çevre radikalizmi: merkezdeki muhafazakar konsolidasyon
2007	Demokratik tepki:Merkezdeki çevre-çevredeki merkez koalisyonu

(Kahraman 2008: 182).

II. TAŞRAYA SİYASİ HARİTADA YER BULABİLMEK

Siyasi yaklaşımların, ideolojilerin, sosyal felsefelerin ve sistematik bir amaç taşıyan misyonların teleolojilerinde taşra, üzerine hesap yapılan ve bir forma kavuşturulmak istenen oyun alanı gibidir. Gelişmecilik, batıcılık, gericilik, ilerlemecilik, gelenekselcilik, cumhuriyetçilik, modernleşme, küreselleşme ve hatta postmodernizm gibi yaklaşımlar ve tartışmalar, hazırladıkları kalıba taşrayı sokmakta pek mahir davranmaktadırlar (Alver 2013: 14). “Doğu’yu doğululaştırmak” olan oryantalizmin yöntemi, bu yaklaşımlarla adeta taşra üzerinden gerçekleştirilmeye çalışılmaktadır. Bu çabalar ise, “taşrayı taşralaştırmaktan” öteye gitmemektedir. Peki neresidir ve nerededir bu taşra denilen yer? Siyasi haritanın üzerinde işaret parmağımızı gezdirdiğimizde, bir çırpıda gösterebileceğimiz yerler midir? Yoksa mikrokozmos olarak tanımlanan insanın, yaşadığı şehrin dışındaki her coğrafya mıdır? Köksal Alver taşrayı; nesnel, herkesin üzerinde mutabık kalabileceği, sınırları çizilmiş ve haritada yeri tescillenmiş bir coğrafya olarak tasvir etmez. Alver’e (2013: 11) göre “taşra, imgedir. Varla-yok arası bir imge. Her zihne, her tahayyüle göre şekillenen bir imge. Bir kurgu, bir yaratım, bir metafor”dur. Öyle ki zihinlerimiz her ne kadar taşrayı uzaklarda, merkezin dışında ve ötesinde konumlandırmaya ayarlı olsa da, taşra her yerde karşımıza çıkabilir, hatta merkezin dahi merkezinde taşrayla yüzleşebiliriz (Alver 2013: 12). Siyaset bilimci Süleyman S. Öğün’e göre taşra, genelde tanımla ve hayvancılıkla uğraşan ve merkezin iafesini temin eden; kısmen de zanaatkarlık ve ticaretle geçimini sağlayan; köyleri, irili ufaklı kasabaları ve şehirleriyle hayatın akıp gittiği bir coğrafyadır (Öğün 2010). Taşrayı bir başka açıdan, siyasal-yönetsel açıdan ele alan Bekir Parlak’a (2007: 116) göre de taşra,

merkez kavramıyla beraber anlam kazanan, merkezi siyasi iktidarın ve bu iktidarın temerküz ettiği odakların dışında kalan ve fakat bu odakların tasarrufuna matuf olan ve merkezin yönetici elitinin aksine yönetilen tebaanın bulunduğu taraftır. Ömer Laçiner’de (2011: 14) ise “taşra kavramı, çoğu toplumda merkez/metropol(ler)le organik bir bütünlük oluşturan periferileri, dolayısıyla sıradan, normal bir ilişkiyi ifade ederken; Türkiye’de vurgulu bir hiyerarşiyi, güçlü bir başkalık tınısını içeren gerilim yüklü bir ilişkiyi anlatır.” Ahmet T. Alkan da merkez-taşra betimlemesini bir metafor üzerinden açıklamaya çalışır. Taşra ve merkezin neliğini pergel metaforu üzerinden açıklayan Alkan, taşrayı pergelin ucuna kalem takılan kolu, merkezi ise pergelin iğneli ucu biçiminde tasvir eder. Buna göre taşra, merkez tarafından konumu tayin edilen ve merkezden bağımsız olarak yönünü, kapsamını ve sınırlılığını belirleyemeyendir (Alkan 2011: 74). Anlaşılacağı üzere taşra; bakılan, durulan, yaşanılan ve olması istenilen yere göre değişiklik gösterebilen ve zihinlerde, düşünüşte farklı nosyonlar çağrıştırabilen bir yerdir. Siyasal-yönetimsel açıdan bakıldığında ise taşra, diğer bakışlara kıyasla, çoğunlukla sınırları tayin edilebilmiş bir coğrafya olarak karşımızda durmaktadır.

Modernleşmeyle birlikte taşra; kültürel, ideolojik ve entelektüel bağlamlarda tartışılmakla beraber merkezin dışında olan mekânlar, kültürel izlekler, ötekileştirilmiş hâller; “taşra yaftası”nın aygıtları olarak sunulmuştur. Narlı’ya (2013: 312-313) göre modernleşme süreciyle taşra; kır, kasaba, şehir mekânları, cemaat, cemiyet, örf ve hukuk kavramları içinde ve arasında tanımlanmaya çalışılmış; ayrıca taşralılık, taşra ruhu, taşra yalnızlığı, kasabalılık, şehirlilik, şehir kültürü gibi kavramlarla da bu tanımlamanın ve tartışmaların sınırları genişletilmiş ve derinleştirilmiştir. Yaşadığımız dönem olarak tanımlanan postmodern süreçte ise taşra konusu, modern dönemin aksine, merkezlerin taşralaşması bağlamında tartışılmaktadır. Taşralardan merkezlere olan göçler modern düşüncede sanayileşmenin bir etkisi olarak yorumlanırken, postmodern algıda taşraların merkezi kuşatması temelinde tefsir edilmektedir. Bu postmodern tefsirde varılan kanaat; ülkelerin, dünyaların ve merkezlerin taşralaşmaya doğru hızla yol aldığıdır. Taşranın neresi olduğu sorusuna kestirme yoldan, “merkezin dışındaki her yerdir” şeklinde yanıt verildiğinde, konuşulan yer taşra değil merkez olur. Ayrıca merkezin nerede ve sınırlarının neresi olduğunun belirlenmesi de, taşradan kastın ne olduğunu ortaya çıkarma gayretine yardımcı olur (Narlı 2013: 286). Bundan dolayı idarenin merkezi hakkında yapılacak çıkarımlar, taşranın neliğine de ışık tutmuş olacaktır.

Yönetimsel anlamda taşranın merkeze idari olarak bağlı olması durumu, Osmanlı’nın son dönemlerinden itibaren oluşmaya başlamıştır. Yükselen Batı’nın gücü karşısında taşra, rolünü ve gücünü muhafaza edebilmek ve yeni konjonktüre ayarlı bir devlet yapısını icraata geçirmek için merkezden başlatılan ve böylelikle temelde devlet-toplum ilişkisinin yeniden üretimini amaçlayan bir inisiyatifin aygıtı olmuştur (Laçiner 2011: 15). Çünkü merkezin doğası; ekonomik, siyasal, kültürel, sanatsal ve yönetimsel anlamda taşra üzerinde bir tahakküm kurmayı gerektirir

(Özensel 2013: 34). Osmanlı'dan Cumhuriyet'e geçiş süreciyle, sadece siyasal rejimin değişimi değil aynı zamanda bu rejimin yuvası olan ve siyasal "meşruiyetin odağı" olarak görülen merkezin de değişimi arzu edilmiştir. Kaldı ki Osmanlı'nın merkez olarak ilan ettiği İstanbul dışındaki tüm yerleri taşra olarak tanımlamasına karşın Cumhuriyet'in siyasal-yönetimsel epistemesinde merkez, bu denli net bir taşra tanımlamasını (Narlı 2013: 286) geliştirememiştir. Çünkü bir merkez olarak İstanbul'un "hayaleti", yeni rejimin kabusunu oluşturmuş ve hâlâ oluşturmaya devam etmektedir.

Yeni rejimle birlikte merkezin ve taşranın neresi olduğuna yönelik tartışmalar, gerek cumhuriyetin politikaları, gerek rejimin ideolojik aygıtları gerekse de muhafazakar-dindar halkın refleksleri gibi konular bağlamında tartışılmalıdır. Bu tartışmaların yoğunlaştığı önemli düşünsel yönelimlerden biri siyasetin merkezinin/taşrasının neresi olduğu veya olması gerektiğiyle ilgiliyken diğeri ise, tayin edilen siyasal merkezin meşruluğu, sürdürülebilirliği ve merkezin ağırlığının bir "ağırlık merkezi"ne dönüşüp dönüşmemesi üzerinde yoğunlaşmıştır.

Cumhuriyet'in kurucu kadrosu, Osmanlı sonrasında alternatif bir modernleştirme politikası uygulamaya başlayarak siyasal, toplumsal ve kültürel dönüşümleri jakobenci bir misyonla tedavüle sokmuştur. Bu yeni pozitivist-aydınlanmacı kadro, İstanbul'un dışında yönetimin ve yeni ideolojinin temerküzünü yeni bir merkez üretmekle gerçekleştirmeye çalışmışlardır (Laçiner 2011: 18). Cemal Süreya'nın "Ankara Ankara/ Ey iyi kalpli üvey ana!" dizeleriyle methettiği Ankara, böylece eskinin bertaraf edilmesi teşebbüsüne karargahlık etmesi için başkent yapılmıştır. Her ne kadar İstanbul'un "merkez" olma vasfı elinden alınarak Ankara'ya verilse de, ekonomi-finans merkezi olma niteliğini hiçbir zaman kaybetmemiştir. Esasen bu çerçeveden bakıldığında "merkez olma" pratiği, fiiliyatta bölünmeler yaşamıştır (Öğün 2010). Kaldı ki Öğün'e (2010) göre İstanbul, Cumhuriyet'in kurucu kadroları için "çürümüşlüğün", "yozlaşmanın" ve kültürel anlamda "lanetlenmiş" ve "terk edilmiş"liğin ifadesi olarak gösterilmiş olsa da; Cumhuriyet'in ilerleyen dönemlerinde Anadolu'da çözülen tarımsal yapıların, dolayısıyla taşradan gelerek bu şehre sığınan girişimcilerin oluşturduğu sermayeyle hayat bulan bir merkez olma konumunu yitirmemiştir.

Osmanlı İmparatorluğu'nun siyasal, kültürel, ekonomik ve diğer tüm toplumsal yapılanmaların temerküz ettiği merkez olarak İstanbul'a karşı Ankara; genç Cumhuriyet'in yeni bir sayfa açma teşebbüsüyle iktidarın, kültürün, resmi ideolojinin kısacası "yeni devlet" in ontik kimliğini tesis etme çabasıdır (Öğün 2010). Ahmet T. Alkan, İstanbul yerine Ankara'nın başkent yapılmasını, esasında Cumhuriyet'in yaptığı en büyük inkılap olarak değerlendirmektedir. Öyle ki bu inkılap, harf ve dil inkılabı kadar radikal ve riskli olmakla beraber aynı zamanda eskiyi yıkıp yerine yenisini inşa etme ihtirasının da bir sonucudur. Her ne kadar Ankara, anayasada da geçtiği gibi, başkent olarak nitelense de, şurası açık ve nettir ki, Türkiye'nin payitahtı da başşehri de İstanbul'dur (2011: 73-74). Alkan'a (2011: 74) göre Ankara, başkent veya merkez olarak dillendirilse de, neticede

taşradır. Çünkü İmparatorluğun siyasal erkini telmih eden ve siyasal hafızaya “payitaht” imgesiyle südür eden İstanbul’un taşralaştırılmasına karşılık Ankara, her ne kadar “merkez” olarak kabul edilse de doğasında yapaylık vardır. Nitekim siyasal-idari yönetimin merkezi olarak Ankara, bir merkez olma anlamında kokusu, tadı olmayan “suni bir merkez”dir.

Türk siyasasının merkez-çevre ilişkisi, mekânsal bir tanımlayışın yanı sıra ideolojik bir belirlenimi de içermektedir. Merkez; Cumhuriyet’i, Kemalizmi, bürokrasiyi, seçkinci eliti, siyasal iktidarı, Batı tipi aydınlanmayı, sahiplenmeyi, kısacası öz olmayı sembolize ederken çevre; demokratlığı, taşralılığı, köylülüğü, oy deposunu, muhafazakarlığı, bir ölçüde dindarlığı ve üvey olmayı simgeler. Bu çerçeveden bakıldığında “merkez” olma, sembolik referanslarla da desteklenen bir mertebedir. Bu mertebeye mündemiç olan Ankara’nın iki sembolünden biri olarak kabul edilen (diğeri TBMM) Çankaya’nın; aynı zamanda Cumhuriyet’in, başkomutanlığın, batılılaşmanın, inkılapların ve yeni rejimin sembolü olarak görülmesi, son dönemlerde gerçekleştirilen siyasi tartışmalarda, merkez-çevre geriliminin yeniden anımsanmasına neden olmuştur. Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan’ın ve AK Parti hükümetlerinin dillendirdiği “Yeni Türkiye” söylemiyle birlikte devletin yeni sembolü olarak Çankaya değil “Beştepe Külliyesi” gösterilmektedir. Bu durum ise, merkezde dahi merkezlerin değişebileceğini göstermesi açısından önemlidir. Bazı siyasal bilimciler tarafından “çevrenin merkeze yerleşmesi” ya da “merkezdeki çevre” gibi (Kahraman 2008) tanımlamalarla ifade edilen bu durum, aslında yeni bir “merkez” oluşturabilme gayretlerinin de bir aşaması olarak anlaşılabilir.

Türkiye siyasetinde taşra; merkezin tutuculuğuna, dogmatizmine ve baskıcılığına karşın demokrat, liberal, yenilikçi ve değişime açık olmasıyla anılabilir. Bu ifade ilk etapta yadırganmaya müsait bir ifade olarak görünebilir. Ancak Türkiye siyasi tarihinin son yetmiş yılına bakıldığında taşra, merkezi elde etmek için her seferinde başka başka kılıklarda, formatlarda ve yüzlerde merkezin tahtını sallamıştır. Taşra her ne kadar muhafazakarlığın yurdu olarak tanıtılsa da (Bora 2011), merkezin muhafazakar tutumu her daim taşranın önüne geçmiştir. Çünkü taşra; demokrat, milli-manevi değerleri önemseyen, liberal ekonomiyi destekleyen Demokrat Parti’yle; merkezle barışık, devletçi, liberal Adalet Partisi ve onun halef partileriyle; liberal ekonomi politikaları, yenilikçi ve girişimci nitelikleri ve manevi değerlere önem veren Anavatan Partisi’yle;⁴ dindar ve İslamcı kimlikleri, adil düzen söylemleri ve İslam’ı temel alan politikalara yer veren Refah Partisi’yle ve demokrasi ve muhafazakarlığı bir araya getiren, milli-manevi değerleri öne çıkartan, demokratik çözüm önerileri ve liberal ekonomi-politikaları tedavüle

⁴ Taşranın konumlandığı sağ siyaset, merkeze giden her çıkmaz sokakta yeni bir mecraya doğru evirilerek çıkış yolları bulmayı denemiştir. Örneğin Süleyman S. Ögün’e (2015) göre 1980’li yıllardan itibaren ANAP, DYP olarak devam eden taşra sağcılığını dönüştürmüştür. 1983-1987 yılları arasında Turgut Özal, daha kentli ve açılımcı bir siyasal refleksi benimseyerek eski sağ siyasette bir kırılmayı tedarik edebilmiştir.

koyan AK Parti'yle, merkeze her fırsatta göz dikmiş ve her seferde kabuk değiştirerek ısrarcı olduğunu belli etmiştir. Kaldı ki Laçiner'e (2011: 36) göre 3 Kasım 2002 genel seçimlerinde AK Parti'nin tek başına iktidara gelmesi, yüzyılı aşkın bir süredir devam eden modernleşme tarihinin tüm sancılarını çeken taşranın ve buralarda oluşan organik burjuvaların, artık merkezi güçlerden biri olduğunun kanıtı hâline gelmiştir. Buna karşın Seyfi Öğün'e (2015) göre ise AK Parti'nin önümüzdeki dönemlerde, geleneksel taşra reflekslerine geri dönebileceğine dair de bir risk bulunmaktadır.

III. Günümüz Taşra ve Siyaset İlişkisine Dair Taşra Özçekimleri

Bir varlığı, nesneyi, durumu kısacası “şey”i tanımlarken ya da açıklamaya çalışırken durulan yer veya sahip olunan konum, kuşkusuz oldukça önem arz etmektedir. Merkezi merkezden ya da taşradan açıklamak ya da taşrayı merkezden veya taşradan bakarak açıklamaya çalışmak; elbette birbirinden farklı kazanımların ve deneyimlerin elde edilmesini sağlayabilir. Bu çerçevede içeriden bakışın dışarıdan bakışa kıyasla daha açıklayıcı, ruhunu çok daha iyi yansıtıcı veriler sunacağı aşikardır. Ancak içerden bakışın asıl imtihanı objektivitenin sağlanıp sağlanmadığı sorunu iken, dışarıdan bakışın problemi de, anlamaktan ziyade daha çok tanımlama eğiliminde olmasıdır. Taşra siyasetini yazmanın yolu ise, taşranın içinden, gündelik yaşamından, toplumsal ilişkilerinden, havasını teneffüs etmekten hülasa bir taşralı gibi yaşamak ve düşünmekten geçmektedir. Dolayısıyla taşra ve siyaset, taşradan “manzara”lar göstermeyle değil siyasal hafızası taşrada oluşan öznenin de içinde olduğu fotoğraflarla sergilenebilir. Öyle ki yaşamının neredeyse tümünü taşrada geçiren bir özne olarak, günümüz taşra ve siyaset ilişkisine yönelik ve taşrayı da içine alan “özçekim”lerin derlenmesi, taşra ve siyaset ilişkisi bakımından kuşkusuz önemli görülecektir.

Taşra, coğrafi ve mekânsal boyutun dışında bir hâli, durumu, zihniyeti, düşünüşü, hissiyatı, psikolojisi ve etiketi ifade eder (Alver 2013: 20). O hâlde merkezlerde icra edilen eylemler, düşünüşler, zihniyetler, durumlar, taşrada başka bir boyut kazanır. Taşranın “boyasıyla boyanmadan”, taşranın “tornasından” geçmeden, yontulmadan taşralı olma hakkını elde etmek imkân dışıdır. Siyaset de böyledir taşrada. Kendine has saflığı, kurnazlığı, bencilliği, ekabirliği, iş bitiriciliği, büyük adamlığı, dedikodusu, çıkarıcılığı, erkekliliği, tarafgirliği, tutarlılığı, fanatizmi ve daha sayılabilecek onlarca sıfatlarıyla “taşrada siyaset”, taşralının gündemini merkezdekinden çok daha fazla meşgul eden bir eylemdir. O hâlde taşra ve siyaset ilişkisini anlamak için yaşanmışlıklardan tecrübe edilen eldeki verilere bakmak gerekmektedir.

Taşra ve siyaset ilişkisine geçmeden önce kafa karışıklığına sebebiyet veren “yerel siyaset” ve “taşra siyaseti” kavramlarına açıklık getirmek gerekir. Çünkü bu iki kavram her ne kadar temelde benzer durumları ifade ediyor olsa da, ele alındığı düzlem bakımından zihinlerde farklı nosyonları çağırıştırabilir. Taşra, coğrafi ve mekânsal anlamda merkezin dışında olan her yerdir. Taşra siyaseti de,

bu alanlarda yer alan ve sadece şehirleri değil büyükşehir, il, ilçe, kasaba, köy, mezra yani merkezin dışındaki tüm alanlarda icra edilen siyaset ve siyasetle ilgili ilişkileri tarif eder. Bu anlamda taşrada siyaset, siyasetin sosyal ağlarda karşılığı bulduğu ve yerel siyaset kavramından daha geniş çapa ve kapsama sahip bir ilişkiler bütünüdür. Dolayısıyla taşra siyaseti, bir taşralının doğrudan ya da dolaylı bir şekilde gündelik yaşamda ilgilendiği ve içinde olduğu bir sosyolojiyi ifade eder. “Yerel siyaset” ise, daha çok teknik bir kavramdır. İdare anlamında taşrada ve özellikle şehirlerdeki siyasal yapıların hiyerarşisini, düzenlenişini, resmi ve meşru ilişkilerini, kurum ve kuruluşların siyasal işleyişini ve yerel siyasi aktörlerin görev ve sorumluluklarını betimleyen bir kavramdır.⁵ Daha açıklayıcı olması için “yerel siyaset” kavramını kamu yönetimi açısından değerlendirmekte fayda bulunmaktadır. Akdoğan’a (2008: 10) göre yerel siyaset, kapsamı ve düzeyi çerçevesinde düşünüldüğünde, merkezi kamu yönetiminin taşra kuruluşları ve il temsilcilikleri, ulusal siyasetin taşrada yer alan il ve daha küçük yerleşim birimlerindeki teşkilatları ve yerel yönetimler gibi siyasal-idari temalarla tasvir edilmektedir. Yerel iktidarın temel unsurları; (a) merkezin yerel temsilcileri (vali, kaymakam, muhtar) ve il özel idaresi; (b) mahalli idare (belediye başkanı) ve belediye meclisi ve (c) kamu kurumlarının taşra teşkilatlarıdır. O hâlde “yerel siyasete mekân ve bağlam üzerinden bakıldığında temel olgu, şehir ve şehir yönetimidir. Şehirlerle ilgili her türlü idari birim, şehir üzerinde çalışan her türlü sivil ve özel kuruluş, şehir düzeyinde faaliyet gösteren medya ve diğer yerel düzeyli (dernek, vakıf gibi) kuruluşlardır. Yerel siyasetin konusu ise şehir, şehir halkı, şehir yönetimi, şehir yaşamı ve şehir düzeyindeki sorunlardır.” (Akdoğan 2008: 10). Dolayısıyla taşrada siyaset ilişkileri, yerel siyasetin formal ve meşru çerçevede işleyen rutin ilişkilerinden çok daha fazlasını ifade eder. Taşra siyasetine yönelik belirlenimler ise, taşra siyasetinin niteliklerini daha açık bir biçimde ortaya koyabilir.

Taşrada siyaset, hakim siyaset anlayışının dışında bir sistematığe, zihniyete ve düşünüşe sahiptir. Bundan dolayı “taşra siyaseti” olarak adlandırılan bir usulün var olduğu bilinmektedir. Taşra siyaseti; merkezin siyasal tahayyülünde küçümsenen, analitik düşünceden uzak, doğulu, bilgisiz, olayları çarpıtan ve kurnazlık atfedilen bir doğaya sahiptir.⁶ Hatta bu tabirin önüne eklenen “ucuz” sıfatı da; bayağılığı, akli evvelliği, siyaset simsarlığını ifade eder.

⁵ Yerel siyasetin merkezi kavramları olarak şehir ve şehir yönetimi gösterilmektedir (Akdoğan 2008). Yerel siyaset günümüz sosyal bilimlerinde çoğunlukla “yerel yönetim”, “yerinden yönetim” kavramları ekseninde tartışılmaktadır (Akdoğan 2008; Çukurçayır 2008). Amerika, İngiltere, Fransa ve Japonya gibi çağdaş ülkelerde yerel siyasetin konuları Türkiye ile benzerlik göstermektedir. Kent yönetiminin sorunları, kentsel toplumsal hareketler, yerel ve merkezi yönetim ilişkileri, çevre sorunları, kentsel dönüşüm ve dengesiz kentleşme gibi konular yerel siyasetin kapsamı içerisinde yer almaktadır (Çukurçayır 2008: 23).

⁶ AK Parti Genel Başkan Yardımcısı Mustafa Şentop’un, CHP lideri Kemal Kılıçdaroğlu’nun bir açıklamasına yönelik yaptığı tespit buna örnek gösterilebilir. 17 ve 25 Aralık 2013 darbe girişimi üzerine tutuklanan gazetecilere telmihle bunun basın özgürlüğüne aykırı olduğunu iddia eden Kılıçdaroğlu’nun bu savına karşılık Şentop, “Bir kısmı gazeteci diye şahısların bunlarla ilgili soruşturma

Esasında Türkiye toplumu ve seçmeni, “ucuz taşra siyaseti” usulüne pek de uzak sayılmaz. İlginçtir ki Türkiye’de siyasete damgasını vuran liderlerin geneli taşra kökenlidir.⁷ Her ne kadar üniversite eğitimlerini merkezde alsalar da siyasal hafıza, taşrada oluşmuş ve şekillenmeye başlamıştır. Aydın’da bir toprak ağasının oğlu olarak dünyaya gelen Adnan Menderes, Ispartalı Süleyman Demirel, Malatyalı Turgut Özal, Sinoplu Necmeddin Erbakan, Sivaslı Muhsin Yazıcıoğlu, Kayserili Abdullah Gül, Osmaniyeli Devlet Bahçeli, Tuncelili Kemal Kılıçdaroğlu ve birçok siyasi lider, taşralıdır. Taşra vakti gelmiş bu liderleri bağırma basmış, onlara inanmış ve arkasından gitmiştir. Hatta onlara lakaplar bile takmıştır. Çoban Sülü ve baba lakabını Demirel’e, Karaoğlan’ı Ecevit’e, Hoca’yı Erbakan’a, Başbuğ’u Türkeş’e, Büyük Usta’yı Erdoğan’a hediye etmiştir (Can 2015: 187-192). Kaldı ki taşra siyasetinin üslubu da, taşra kökenli bu liderlerin ürettiği zihniyetten, düşünüşten ve eylem biçiminden bağımsız değildir. Bir taşralı zekasıyla verilen taahhütler ve vaatler de bu düşünüşlerden nasibini almıştır. Herkese iki anahtarın verileceği (Tansu Çiller) vaadinden, kim ne veriyorsa 5 lira fazla vereceğini (Demirel) dillendiren vaatlere kadar tüm vaatler, taşra tarafından inandırıcı bulunmuştur. Söze değer veren ve hâlâ “sözün senet yerine geçtiğini” düşünen birçok taşralı için siyasetçilerin vaatleri, inandırıcılığını hâlâ kaybetmemiştir. Ancak bugünün Türkiye’sinde taşra büyük dönüşümler geçirmekte; hazır hükümlere itiraz etmekte ve yeni bir “taşra” kimliğine kavuşmaktadır (Alver 2013: 14).

Taşranın Ankara’yla ilişkisi oldukça girift bir düzlemde seyretmektedir. Pekdemir’e (2011: 84) göre taşra, siyasetle ilgili konularda bir yandan Ankara’ya “uhrevi” bir anlam yüklerken, diğer taraftan Ankara’nın bu “her şeye kadir” olma misyonuyla da dalga geçmektedir. Taşranın gözünde Ankara, gücü temsil etmektedir. Güç ise Nietzsche’nin işaret ettiği şekilde açıklarsak eğer, insanın en büyük istençlerinden birisi ve hatta birincisidir. Çünkü taşra-Ankara ilişkileri, “mekânsal ayrımlar (merkez-taşra anlamında) içermekle beraber, bu karşıtlığın esas içeriği ve ayırıcı çizgisi, iktidarı elinde tutanlarla (yönetenler ve onlarla işbirliği içinde olanlar), iktidara boyun eğen ya da eğdirilmek istenenleri (yönetilenler-iktidar erkinin uzağında yer alanlar) karşı karşıya getiren bir eksenle yatmaktadır” (Parlak 2007: 114). Dolayısıyla taşrada olup da güce erişebilen, elbette önemli olduğu düşünülen şahsiyetlerdir. Bunun için de taşrada, ya Ankara’da olanların ya da Ankara’da “dayısı” olanların işi görülür. Böylelikle Ankara’ya şirin görünmek, devletin şimşeklerini üzerine çekmemek, Ankara’nın gazabına uğramamak, taşralının esas politikasıdır. Aslında

yapılmayacak, yakalama, gözaltı yapılmayacak mı yani bunu mu demek istiyor Sayın Kılıçdaroğlu? Burada tamamen bence çok ucuz bir taşra şark siyaseti yaklaşımıyla bilgi sahibi değilse vahim ama yok bilgi sahibi olduğu hâlde olayı çarpıtarak böyle basın özgürlüğü, demokrasi vesaire gibi bir çerçevede ele alıyorsa bu daha da vahim bir tablo” sözlerini sarf etmiştir (Şentop 2014).

⁷ Türkiye’nin siyasi tarihine damgasını vurmuş Adnan Menderes, Süleyman Demirel, Turgut Özal gibi siyasetçiler, taşrada oldukları için değil ama taşranın bağrından kopup gelmiş bir taşralı olarak, hem insanların gönlünü kazanmış hem de çevrenin merkezi bir tür şekillendirmesinde taşralı bir “siyasal akıl” temsil etmişlerdir (Pekdemir 2011: 98).

özde “taşra siyaseti” de böyle bir reflektir. “Selamsızlar Bandosu” filminde yer alan olay örgüsünde geçtiği gibidir aslında taşra yürütülen siyaset. Ya da “Hükümet Kadın”, “Sürgün İnek” veya birçok sinema filmlerinde olduğu gibi. Bundan dolayı tüm kudretiyle Ankara, taşralının nazarında ulaşılması zor bir Tanrısallığa dönüşür. Merkezde söz geçiren taşranın seçkinleri de, bu Tanrısallıktan kuşkusuz bir parça edinmiştir.

Taşranın Ankara’ya atfettiği “kutsaliyet”, elbette merkezin eleştirilemediği anlamına gelmemelidir. Yukarıda da ifade edildiği gibi, “uhrevi” yönünün yanı sıra “her şeye kadir olma” yönü de, alay konusu edilebilmektedir. Taşra, idarenin merkezini bir “homurdanma” yöntemiyle eleştirir. Ankara’dakilerin yönetmedeki beceriksizliği, merkez olmanın gereğinin yerine getirilememesi, merkezin taşraya ya yeterince müdahale etmeyişi ya da fazla müdahil olması, Ankara’nın yazdıklarının, söylediklerinin anlaşılması, dahası taşra insanını dahi tanımıyor oluşu ve merkezin masa başında uzaktaki diyarlar adına ahkam kesmesi (Pekdemir 2011: 85), taşra insanının kahvede, namaz öncesi cami bahçelerinde, ev oturumlarında, kurumların il ve ilçe örgütlerinde, derneklerde, vakıflarda ve genel olarak yerel siyasette, taşra insanının telifi kendine ait şikayetnameleridir. Özellikle taşranın en çok yakındığı konu, Ankara’nın kendisiyle ilgilenmemesidir. Merkez tarafından oy deposu olarak görülen taşra; seçim zamanında gelip giden siyasetçilerin varlığından, sigara paketleri üzerine yazılan ihtiyaçlardan, kalın yüzlerini görmezden gelen devletten ve “unutulmuş” olmanın ıstırabından her daim şikayetçidir.

Taşrada siyasetin ve siyasetle ilgili sosyal ağların birçok aktörü vardır. Taşrada siyaset, daha çok birincil ilişkilerin etkisini gösterdiği bir düzlemde gelişir. Burada siyasete doğrudan ya da dolaylı etki eden birçok aktör bulunabilmektedir: Vatandaş, vali, kaymakam, belediye başkanları, muhtarlar, siyasi parti ve kurumsal temsilcileri, siyasetçi, tüccar, esnaf, işadama, şeyh, cemaat, tarikat, dini önderler, kanaat önderleri, yerli geniş aileleri, sivil toplum kuruluşları, sendika mensupları, yerel medya vs. bu aktörlerin başında gelir. Taşrada yaşayan vatandaş için siyaset; Ankara, seçim, siyasi parti, aday, dedikodu, devlet, hükümet, hükümet konağı, belediye başkanı, kaymakam, milletvekili, kaale alınma, samimiyet, vaatler, tanıdıklık, sağcı-solcu, anarşist, tarla, mazot, kahvehaneler, cami gibi anahtar kavramlarla anlam kazanmaktadır. Esasında gündelik yaşamın örtük ya da açık tüm hâllerinde varlığını hissettirir siyaset. Bireyselliğin bu denli hükmetmediği zamanlarda taşra, cemaat ve topluluk ruhunun hakim olduğu diyarlardı. Bir aile veya aşiretin tüm üyelerinin aynı partiyi ya da adayı desteklemesi; kahvehanelerin dahi partilere göre ayrışması; ağırlıklı olarak aynı partiye oy veren ailede, akrabalıklarda, mahallede farklı siyasi yönelimleri olanlara karşı küskünlüklerin, dargınların ortaya çıkması; seçim zamanlarında oluşan araba konvoyları; cami avlusunda cemaatin yaptığı siyaset; aynı partiye oy vermesi için akraba ve yakınlarla yapılan ikna turları; para karşılığında oy avcılığı yapan siyasetçiler; önceki seçimde verilen vaatlerin yerine

getirilmemesi üzerinden yürütülen siyaset; dini kanaat önderinin aldığı son kararlar bir gecede alt üst olan sandık dengeleri;⁸ seçim zamanının geçim zamanı olması; parti teşkilatlarının dağıttığı gıda, kömür ve nakit para yardımları ve bunun gibi nice görüntüler sadece seçim zamanı taşrada gündelik yaşamı oluşturan bazı kareler olsa da, bunların baş aktörü bir vatandaş olarak “taşralı”lardır.

Taşradaki siyasetçi tipi; vatandaşın sonra, belki de daha önce, siyasi aktörlerin en önemlileri arasındadır. Taşranın siyasetçisi, bir şarkıda da geçtiği gibi, “ne senle ne sensiz” hitabına en uygun toplumsal tiptir. Türkiye’de siyaset bilimi veya siyaset sosyolojisi alanlarında yapılan çalışmalar, halkın siyasetçilere olan güveninin çok düşük olduğu konusunda ortak kanaate sahiptir (Can 2015: 329). Peki siyasetçiye güvenin bu denli düşük olduğu bir toplumda; siyasetten beklentilerin ya da siyasal katılımın yüksek düzeyde seyretmesi nasıl açıklanabilir? Bu durum bir paradoks gibi görünse de, aynı zamanda başka bir durumun da tespitini içermektedir. Öyle ki toplum, siyasetçi ile siyasi partiyi ve liderini birbiriyle özdeşleştirmemektedir. Genellikle taşralı olan siyasi liderler ve taraf olma hüviyeti kazandıran siyasi partiler, esasında taşralıların siyasetten ümitlerini kesmemesinde temel motivasyonu oluşturmaktadırlar (Can 2015: 329). Taşra, “her ne kadar siyasetçiler böyle olsa da merkezdekilerin bir bildiği vardır” düşüncesiyle hareket etmektedir. Ayrıca siyaseti “öfke”lerinin dışavurumunu sağlayacak yegane kanal olarak görmeleri de, taşranın siyasete olan düşkünlüğünü devam ettirmesini sağlamıştır.

Taşradaki bir toplumsal tip olarak “siyasetçi”, taşralının nezdinde pek iç açıcı bir profile sahip değildir. Genelde merkezi de içine alan tüm toplumun özelde ise taşranın algısı; doğruluk, dürüstlük, güvenilirlik ve sözünde durma gibi karakter özellikleri konusunda sınavdan geçemeyen bir siyasetçi profiliyle yoğrulmuştur. Aziz Nesin’in romanı olan ve sinemaya da uyarlanan “Zübük” karakteri, esasında taşra ve siyasetçi ilişkisine dair önemli bir referansı oluşturmaktadır. Ayrıca “Zübük”, siyasal düzlemde taşranın merkeze bir meydan okumasını anlatır (Pekdemir 2011: 98). Taşrayı ve taşralıları birer sıçrama tahtası olarak gören bu siyasetçi tipi, her ne kadar hazinli bir sona sahip olsa da, reel siyasette yıllarca taşranın teveccühünü görebilmiştir. Kaldı ki Pekdemir’e (2011: 98) göre taşralı siyasetçinin gözü yerel siyasette olup bir milletvekili veya belki de bir bakan olabilmenin hayalini kurmaktadır. Sözünde durmayan, kendi çıkarları için her yolu mübah sayan, düzenbaz, egoist, palavracı, döneke anlamlarına gelen bir halk deyişi olan “zübük”, tabir caizse köşeyi dönmek ve zengin olmak için siyaseti bir uğraş alanı hatta bir meslek olarak edinen kişidir. Bu bağlamda zübük;

⁸ Yerel/genel seçimlerde, özellikle Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgelerindeki siyasi tavrıların aşiret aidiyeti üzerinden temayüz etmesi, siyaset dinamiklerinin de bu minvalde okunmasını gerektirmektedir. Kamusal ve özel alanlarda, siyasilerin özellikle aşiret oylarını talep etmeleri önemlidir. Adayların, aşiret liderleri ve kanaat önderlerinin yanında boy göstermeye gayret etmeleri; oy verme davranışlarında kolektif davranışların merkezliğine atıfta bulunmaktadır (Ulutaş 2016: 88).

“dün, dün de kaldı” prensibini ilke edinen, halkın dini duygularını kendi çıkarı uğruna istismar edinen, halkın/ülkenin çıkarlarını değil de kendi çıkarlarını önceleyen, taşralıya “ben de sizdenim” mesajı verip fakat taşrada farklı Ankara’da farklı bir dil kullanan, merkezin batıcı, laik ve seküler siyasetine karşın taşranın muhafazakar kimliğine, geleneklerine ve kültürel kodlarına dayalı bu siyasal dille oy avcılığına soyunan, taşrayı sadece bir oy deposu olarak gören ve her seçim döneminde taşranın iştahasını cezbeden ve fakat yerine getiremeyeceği vaatlerde bulunan toplumsal bir tiptir. Enteresan olan ise, siyasetçinin bu yanar döner politikaları karşısında taşralılar, siyasetçinin kendilerini aldatma ihtimalini bilmelerine rağmen siyaset dışında bir yolun imkân dışı olduğunu kabullenmeleri ve Nasreddin Hoca mantığıyla “ya tutarsa” prensibini sürdürmeleridir. İlgisizliğe mecbur bırakılmış taşra, kendisiyle az da olsa ilgilenen siyasetçilerin kötü alışkanlıklarını görmemeyi dahi bir ahlak edinebilmiştir. Günümüzde bile taşranın birçok yerinde görevi buralara hizmet etmek olan siyasetçiler veya belediye başkanları, halka az çok hizmet ediyor ve fakat diğer taraftan kamunun imkânlarını kendi çıkarına kullanıyorsa, halk arasında “yiyorsa da çalışıyor kardeşim” gibi bir savunma mekanizmasının haklılığı desteklenmektedir. Bu hastalıklı tutum, siyasetin dürüst olmayan kişiler tarafından icra edildiği fikriyatını ise kuşkusuz pekiştirmektedir.

Taşra siyaseti, baskın olarak erkeğin yer aldığı, dolayısıyla “erkeksi” bir doğaya sahiptir. Merkez ile taşra arasındaki bütünleşmeyi sağlamanın araçlarından biri olarak siyasal katılım, genellikle ya idareyi/iktidarı belirleme ya da idare/iktidarda yer alma şeklinde gerçekleşir. Taşra siyasetinin güçlenmesi anlamında, halkın siyasete katılmaları şüphesiz büyük önem arz etmektedir (Karabıçak 2008). Kaldı ki birçok siyasal katılım biçimleri bulunmaktadır fakat taşrada ağırlıklı olarak siyasal katılımın, oy verme veya aday olma biçiminde icra edildiği görülmektedir. Toplumsal cinsiyet bakımından Türkiye’de erkekler, kadınlara kıyasla siyasette daha aktif ve merkezi bir rol üstlenmektedirler. Cumhuriyet’in erken bir döneminde seçme ve seçilme hakkını kazanan kadınların, bu hakkı elde ettikten sonraki süreçte, seçilme anlamındaki siyasal katılımında aktif olarak yer almadığı görülmektedir. Özellikle taşra kentlerinde siyaset, erkek egemen bir nitelik arz etmektedir (Altındal 2009). Çünkü siyaset, toplumda öteden beri “erkek işi” olarak algılanmıştır. Kadının siyasette güçlü biçimde yer almamasının elbette bir takım nedenleri bulunmaktadır. Bu nedenler içerisinde ilk sırada toplumsal işbölümü faktörü yer almaktadır. Toplumun daha çok kadını; bir eş, ev hanımı ve anne olarak görme isteği, siyaset alanının erkek egemen olmasına kapı aralamıştır. Dolayısıyla kadın özel alanla sınırlandırılırken erkek ise, kamusal alanın yegane aktörü olarak konumlandırılmıştır (Dursun 2002: 242; Altındal 2009: 354-355). Böylelikle toplumun sosyo-kültürel nitelikleri, taşrada kadının siyasete girmesinin önündeki en büyük engellerden biri olarak görülmektedir (Wedel 1996: 48). Esasında Türkiye’de karşılaşılan bu durum, diğer ülkelerin toplumları için de geçerlidir. Dursun’a (2002: 242) göre cinsiyet, bireyin siyasal katılımı üzerinde belirleyici bir etkiye sahip olmakla birlikte neredeyse tüm

toplumlarda cinsiyete bağlı olarak bir rol farklılaşması yaşanmaktadır. Siyasal etkinliğe de doğrudan müdahale eden bu durum, erkeklerde siyasal katılımın alanını genişletirken, kadınlarda bu alanın daralması şeklinde tezahür etmektedir. Ayrıca erkeğin ve kadının sosyo-ekonomik durumlarında büyük ayrışmaların olması da, oy verme davranışı dışında, kadının siyasal katılım teşebbüslerini engellemektedir. Dolayısıyla kadının ev ve aile içi rollerinin baskınlığı, daha çok taşrada kadının siyasete ilgisini azaltmaktadır (Dursun 2002: 242). O hâlde taşra siyasetinde kadının siyasal temsilinin çok zayıf olduğu, ayrıca ulusal siyaset kontenjanında da kadının, pek az yer bulabildiği söylenebilir (Yüksel 2011: 485). Taşrada siyasete girmeye teşebbüs eden kadınların ise, öncelikle kendi mahallerini yönetmeye aday olduğu (Wedel 1996), sonraları da belediye başkanı, milletvekili gibi taşra siyasetinin önemli aktörleri arasına girebilmeyi denedikleri görülmüştür. Ayrıca son on yılda kadınların meclisteki temsil oranı hızlı bir artış göstererek ilk defa Haziran 2015 genel seçimleri sonucunda kadınların % 18'i mecliste temsil edilebilmiştir.

Taşrada siyaset; büyük ve köklü ailelerin, sermaye gruplarının ve eşrafın tasarruflarından bağımsız değildir. Osmanlı'nın son dönemindeki demokratikleşme çabaları ile başlayan ve çok partili hayata geçişle birlikte hız kazanan taşranın siyaset sahnesine teşrifi, aynı zamanda siyasetin yerelleşmesini de beraberinde getirmiştir. İlerleyen süreçte yerel eşraf, siyasette önemli roller üstlenmiş ve köklü ailelerin de siyasete dahil olmasıyla birincil ilişkiler siyasette belirleyici olmaya başlamıştır. Bundan dolayı güçlü ailelerin siyasetteki ağırlığı artmış, siyasal temsilin belirli aileler tarafından gerçekleştirilmesi eğilimi doğmuş ve dolayısıyla temsil, bu aileler arasında bölüştürülen bir miras hâline dönüşmüştür (Yüksel 2011: 480). Kaldı ki taşradaki siyasi parti örgütlerinin birçoğunun özellikle ilçe ve kasaba teşkilatları, genellikle oranın köklü ailelerinin hakimiyetine girmiş bir görüntü arz etmektedir. Uysal'ın da dikkat çektiği üzere, bu aileler partiyi bir aile şirketi gibi yönetmeye ve dışa kapalı bir kurum hâline getirmeye çalışmakta, böylelikle parti teşkilatını hem ilçe veya kasabalara açmamakta hem de kastlı olarak açmak istememektedirler (Uysal 2011: 454). Bunun yanı sıra taşranın bu küçük ölçekli yerleşimlerinde; belediye başkanlığı, partilerin teşkilatları ve hatta muhtarlıklar dahi, ya köklü ailelerin mensubu olan ya da bu ailelerin onayını alan şahısların yönetiminde ve tasarrufundadır. Ayrıca ekonomik sermaye de, yine siyasal gücü elinde tutan bu ailelerde temerküz etmiştir. Belli başlı küçük işletmeler, şirketler, hayvancılık, tarım ve ticaret gibi parayı elinde tutan sektörler de, bu ailelerin söz sahibi olduğu finans kaynaklarıdır.

Taşra siyasetinde etnik, mezhepsel ve kültürel faktörler de önemli belirleyici parametrelerdir. Türkiye'nin kurucu ideolojisi, taşrayı sadece merkezin uzağında olan coğrafyalar olarak değil aynı zamanda bu resmi ideolojinin "ötekileştirdiği" insanların yurdu olarak da tanzim etmiştir. Batıcı, laik, Sünni ve Türk olma niteliklerinin tümünü kişiliğinde ihdas eden yurttaş, merkezde olmasa dahi merkezin himmetine mazhar olabilir. Bu niteliklerden bir tanesinin

dahi eksik olduğu birey ise, “taşralı kalmaya” mahkum edilmiştir. Bunun içindir ki; Kürt, Alevi, muhafazakar-dindar ve Batı karşıtı olanlar, yıllardır üvey evlat muamelesi görmüş ve öz-vatanında parya olmaktan kurtulamamışlardır. Bu ayırıştırma, toplumda ve özellikle taşrada derin yarılmalara neden olmuştur. Köyler, kasabalar, mahalleler ve şehirler; Alevi-Sünni ve Türk-Kürt gibi bölünmüşlüklere şahitlik etmiştir. Kuşkusuz bu durum, taşranın siyasal haritasını da belirlemiştir. Etnik temelli siyaset, merkez siyasetin icra ettiği doğal bir siyaset tarzı hâline gelmiş ve pür etnik yaklaşıma sahip siyasi partilerin meclisteki temsili artış göstermiştir. Taşrada bölgesel anlamda, Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgelerinde Kürt etnik yapısına has siyaset izleyen HDP'nin milletvekilliği ve belediye seçimlerinde, bölgedeki illerden yüksek düzeyde oy alması, etnik mensubiyetin taşra siyaseti üzerindeki etkisini göstermektedir. Bunun yanı sıra özellikle İç Anadolu'da Kürt adayların seçilememesi de, bu bölgede siyaset yapmak için Türk olmanın gerekliliğine işaret etmektedir. Nitekim Adana gibi çok fazla göç alan kozmopolit şehirlerde, siyasetçilerin etnik aidiyeti seçmen açısından önemli bir ayırt edicidir. Ayrıca Tunceli, Hatay, Sivas, Erzincan ve K. Maraş gibi şehirlerde Alevi yurttaşların Sünnileri, diğer bölgelerde de Sünnilerin Alevi adayları desteklemedikleri bilinen bir gerçektir. Bununla birlikte Konya ve Kayseri gibi şehirlerde, muhafazakar siyasi kültüre sahip olmayan parti ve siyasetçilerin şüphesiz şansı bulunmamaktadır. Doğu ve Güneydoğu bölgelerinde ise, ağalık ve şeyhlik gibi faktörler taşra siyasetini dizayn etmede büyük oranda belirleyici olmaktadır (Akdoğan 2008: 13).

Türkiye'de taşra, son 15-20 yılda önemli değişimler geçirmiştir. Sosyal kurumları, ulaşım-erişim imkânları, yaşam tarzları ve standartları, metropolleşen büyük şehirleri, teknolojinin kullanılabilirliği ve açık topluma doğru evrilen sosyal yapısıyla taşra, zihinlerde oluşan klişeleşmiş algıları kırmaktadır. Alver'in de (2013: 12) ifadesiyle; gündemin, aktüelin ve tartışmaların dışında gibi görünse de bilakis taşra; aktif, direktken, öfkeli, arzulu ve etkin olabilmıştır. Bora'nın (2011: 52) bahsinin aksine taşra; ne desteğini, oylarını, kadrolarını oradan devşirdiği ne de her zaman geleneğin son kalesi, geleneğin “gizli gücü”nün pınarı olarak telakki edildiği için muhafazakar ideolojinin yurdudur artık. Çünkü taşra; merkez kadar muhafazakar, merkez kadar liberal, merkez kadar yenilikçiliğe açık bir coğrafyadır. Ögün'ün de dikkat çektiği üzere Türkiye'de taşra, artık eski taşra değildir. Aşağıdan yukarıya doğru gelişen ve seçkin grupta koltuk bulan sermayesiyle ve kendi tarihsel tecrübesiyle dönüşen bir yapıyı arz etmektedir taşra. Teknolojiye, tüketime, dönüşüme korkarak bakan, sıkıştığında “baba” olan devleti yardımına çağıran ve çarşı-pazar komünist avına çıkan eski taşralı tipolojisine sahip babaların yerini; teknolojiyle olabildiğince iç içe, tüketmeyi yadsımayan ve demokrasiyi öğrenebilmiş ve sindirebilmiş yeni taşra tipolojisine sahip “oğullar”ı almıştır. Bu yeni taşralı insanın ve yapının ise, nerede ve ne zaman muhafazakarlaşacağı (!), merak edilen bir husustur (Ögün 2010). Taşrada vuku bulan tüm bu dönüşümler de, taşra siyasetine yeni mecralar, yollar, ivmeler ve formlar kazandırmaktadır.

Ayrıca gelecek dönemde siyasi ağlarda, merkez ve taşra arasındaki geçişkenliğin hızla artacağı ve taşra siyasetinin ise daha aktif olacağı öngörülmektedir.

SONUÇ YERİNE BİR İKAME

Düşünüşlerde ve hayallerde taşra; bazen bir nostaljiyi, bazen uzakta olmayı ve bazen de geriden takip etmeyi çağırır. İlginçtir ki taşrada yaşayan bizler için de durum böyledir. Taşra, tek bir imge gibi durur zihinlerimizde. Tek bir fotoğraf gibi. Sessizliği, gelişmemiştirliği, mütevazılığı, çağdışılığı, acelesizliği, tenhaliği, sadeliği ve daha da sayılabilecek birçok nitelikleri barındıran koskoca bir yağlı boya tablo gibi. Hâlbuki taşra, tek bir fotoğraftan ibaret değildir. Taşra aslında bir fotoğraf albümü gibidir. Gittikçe metropole dönüşen, insan kalabalıklarının yer aldığı ve bir yerden diğerine gitmenin saatler sürdüğü modern büyük şehirleriyle, bazı kişilerin bir caminin avlusunda sohbet ettiği köyleriyle, devletin sembolleştiği ve neredeyse tüm kurumların hükümet konağında toplandığı kasaba ve ilçeleriyle, hayatında İstanbul ve Ankara gibi merkezleri görmemiş ve belki de hiç göremeyecek olan birçok insanın kendi “merkezi” olarak gördüğü ve yaşadığı çok sayıda illeriyle taşra; hayatın “merkez”inkinden çok da farklı biçimde akıp gittiği bir coğrafya değildir. Merkezin taşralaştığı ya da taşranın merkezleştiğine yönelik düşüncelerin değer kazandığı günümüzde taşrayı çok uzaklarda aramak, kuşkusuz bir nostaljiden öteye de gitmemektedir.

Siyasetin taşradaki dolanımı merkezdeki kadar kurumsal ve planlı bir işleyişe sahip olmasa da, zaman zaman merkezden daha hararetli, daha heyecanlı ve daha çok sansasyonel gelişmelere de sahne olmaktadır. Her ne kadar Ankara'nın meclis kulislere, daha gerçekçi spekülasyon haberlerin odağı olsa da, taşranın; kahvehanelerinde, ev sohbetlerinde, parti teşkilatlarında, il meclislerinde, sokaklarında ve caddelerinde konuşulan dedikodular, kulislere ve şehirde bir anda gündem olan siyasi gelişmeler de, taşra siyasetine has bir görüntü arz eder. Bu yönüyle taşra siyaseti; birçok taşralının söz söyleyebileceği, eleştiri getirebileceği, tanıdık, bildik bir mecrada yürür. Çünkü aynı şehirde yaşadığı, öyle veya böyle bir ortamda rast geldiği, merkezdekilere kıyasla erişimin daha kolay olduğu kişilerin yerel siyasete yön vermesi, taşralıyı istemese de tartışmanın girdabına çekmektedir. Sonuç olarak taşra siyaseti; merkezle olan ilişkileri, giderek demokratikleşen yapısı, siyasal aktörleri, birincil ve cemaatsel ilişkileri, köklü aileleri, büyüyen ekonomik ve sosyal sermayesi ve merkez siyasetinde artan belirleyici rolleriyle, eskiye nazaran daha aktif ve üretkendir. Kaldı ki taşrada siyaset, Ahmet Hamdi Tanpınar'a mülhemle, ne tamamen siyasetin “merkez”inde, ne de büsbütün dışındadır. Yekpare, sürüp giden siyasetin parçalanmaz akışındadır.

SUMMARY

Maybe it's a very ambitious promise to suggest that everything is a center. However, we can see a lot of things like object, structure, organization, ideas, philosophies and ideologies that radiate from a central location. So, central is like station that existence is produced, is focused and is spreaded on other venues, the cities and the regions. Moreover, it is possible that each center is a country or each country is a center. In many areas, the political, social and economic is almost impossible not to mention the countryside.

Politics in Turkey has been always shaped on the basis of a "center" from the past to present. Center has been in position both as the determinant of government forces and the practitioner of political administration. In contrast to this, the country is given the roles that is being a practitioner of the central provisions and to satisfy the center's need based on capital such as military, agricultural, human and in many areas like this. Thus, in the face of center, the country has been recognized as being unable to be included in political governance when it is considered within the context of political capital. Therefore, the country's various reflexes to centre either have been ignored or have been tried to be suppressed. Thus, country has been exposed to a policy that is marginalized, excluded and despised in both political management and social context. However, the country, beyond being a geographical area that only supplies center's needs and human capital, has a reserved and practical side. The country, with her daily practices in political life and her close pursuit of centre, is a significant player in politics. Besides, although the country seems to have passive and weak structure, actually has an ability and power in surrounding center circumferentially.

Politics in Turkey, began to march toward a new adventure with the Republic. Today's political code to the central-country relations should be considered with the Ottoman modernization and in the context of political and social relations of the Republican period. Ankara against Istanbul, as a centre with the concentration of all social structure of the Ottoman Empire, is the effort to plant that ontical identity of "the new state".

Today, provincial has come to the fore in many ways politically. In this study, it is generally focused on the following findings for the political situation of country. In the countryside policy has a systematic mentality and thinking unlike the prevailing political understanding. Therefore, it is known that there is a method that is called "countryside policy". Countryside policy has a nature that underrated that in the center's political imagination, far from analytical thinking, eastern, ignorant, distorting events and ascribed cunning.

Countryside's politics and social networking have many actors. Politics in the countryside develop a format that mostly showed the effect of the primary relationship. There are many actors here. These actors are citizens, governors,

mayors, village headmen, representatives of political parties, politicians, merchants, artisans, businessmen, sheiks, religious communities, sects, religious leaders, opinion leaders, local large families, civil society organizations, trade unions, members of the local media, etc. "Politician" as a social type in countryside does not have a good profile with the conscience of the countryman. The perception of whole society in general, also covering center, and of the countryside in particular has a profile of politician that does not pass the exam about character traits such as integrity, honesty, reliability and keeping a promise. The politics of countryside has a nature that is dominant of men.

Politics of countryside are closely related with the initiative of large and well-established families, groups and notables of the capital. Also it is the management and saving of these individuals that or who are members of well-established families or who receive approval of these families in these small-scale settlements. In addition, economic capital has also grown in these families possessing political power. These are financial resources controlled by these families that as are known as small businesses, companies, sectors that hold money such as livestock, agriculture and trade. It is the determining parameters of Ethnic, sectarian and cultural factors in terms of countryside's politics. The founding ideology of Turkey has constructed the countryside whose not only geographies are far from the center, but also whose people are "othered" by this official ideology.

The countryside in Turkey has undergone significant changes in the last 15-20 years. The countryside, with social institutions, transportation-access opportunities, lifestyles and standards, metropolitan big cities, the usability of technology and the open social structure, break down the stereotypical perceptions in the minds. In this study, primarily in the context of center-periphery theory, it will be focused on what kind of roles of the country keeps in terms of historical and political traditions. In addition to this, the position of the country as a periphery at political culture will be discussed. It will also draw attention to the country's representation from the past to the present and the country that is marginalized in politics and in administration. Finally, the appearances of dialectical structure among center and the country will be focused on by illustrating people living in the country, the social types, the political actors and political relations observed in the country.

KAYNAKÇA

- AKDOĞAN, Yalçın (2008). “Yerel Siyaset-Kavramlar”. *Yerel Siyaset* İstanbul: Okutan Yay. 9-14.
- ALKAN, Ahmet T. (2011). “Memleketin Taşra Hâli”. *Taşraya Bakmak*. ed. T. Bora. İstanbul: İletişim Yay. 67-76. 5. bs.
- ALTINDAL, Yonca (2009). “Erkeksi Siyasetin ‘Erk’siz Dublörleri”. *BAÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 12 (21): 351-367.
- ALVER, Köksal (2013). “Taşra Hâlleri”. *Sosyoloji Divanı* (1): 11-23.
- ARISTOTELES (2010). *Politika*. çev. Mete Tunçay. İstanbul: Remzi Kitabevi. 13. bs.
- AYDIN, Mustafa (2011). *Siyasetin Sosyolojisi/Bir Sosyal Kurum Olarak Siyaset*. İstanbul: Açılım Kitap Yay. 3. bs.
- BAY, Abdullah (2014). “XVIII, Yüzyıl ve XIX. Yüzyılın İlk Yarısında Osmanlı Taşrasında Siyaset Pratiği: Taşrada İktidar Mücadelesi, Hizipleşme ve Merkez”. *Tarihin Peşinde: Uluslararası Tarih ve Sosyal Araştırmalar Dergisi* (12): 1-40.
- BORA, Tanıl (2011). “Taşralaşan ve Taşrasını Kaybeden Türkiye”. *Taşraya Bakmak*. ed. T. Bora. İstanbul: İletişim Yay. 37-66. 5. bs.
- CAN, İslam (2015). *Türkiye’de Siyasal Güven/Liderler Kurumlar Süreçler*. İstanbul: Açılım Kitap.
- ÇELİK, Celaleddin (2013). “Taşranın Değişen Sosyolojisi”. *Sosyoloji Divanı* (1): 25-30.
- ÇUKURÇAYIR, M. Akif (2008). “Yerel Demokrasi ve Yerel Siyaset”. *Yerel Siyaset*. İstanbul: Okutan Yay. 15-36.
- DURŞUN, Davut (2002). *Siyaset Bilimi*. İstanbul: Beta Yay.
- DURŞUN, Davut (2008). “Demokratik Siyasal Kültürün Gelişmesinde Yerel Yönetimler”. *Yerel Siyaset*. İstanbul: Okutan Yay. 77-86.
- ERGİL, Doğu (2000). *Siyasetini Arayan Ülke*. İstanbul: Can Yay.
- HEPER, Metin (2011). *Türkiye’nin Siyasal Hayatı: Tarihsel, Kuramsal ve Karşılaştırmalı Açidan*. çev. K. Göksel. İstanbul: Doğan Kitap.
- KAHRAMAN, Hasan B. (2008). *Türk Siyasetinin Yapısal Analizi-I Kavramlar, Kuramlar*. İstanbul: Agora Kitap.

- KARABIÇAK, Mevlüt (2008). “Yerel Siyaset Ekseninde Sivil Toplum Örgütleri”. *Yerel Siyaset*. İstanbul: Okutan Yay. 167-186.
- LAÇİNER, Ömer (2011). “Merkez(ler) ve Taşra(lar) Dönüşürken”. *Taşraya Bakmak*. ed. T. Bora. İstanbul: İletişim Yay. 13-36. 5. bs.
- MARDİN, Şerif (2010). *Türkiye’de Toplum ve Siyaset*. drl. M. Türköne-T. Önder. İstanbul: İletişim Yay. 17. bs.
- NARLI, Mehmet (2013). “Romanlar ve Taşralar: Türk Romanında Taşra Algıları Üzerine Bir Değerlendirme”. *Bilig* (64): 285-316.
- ÖĞÜN, S. Seyfi (2010). “Taşra, Siyaset ve Kültür”. *Zaman*. http://www.zaman.com.tr/vorum_vorum-suleyman-seyfi-ogun-tasra-siyaset-ve-kultur_1032085.html [10.02.2015].
- ÖĞÜN, S. Seyfi (2015). “Türkiye’de ‘Sağcılaşma’ ve ‘Solculaşma’ Eğilimleri”. *Yenişafak*. <http://www.yenisafak.com.tr/yazarlar/suleymanseyfiogun/turkiye-de-sagcilasma-ve-solculasma-egilimleri-1-2010190> [16.04.2015].
- ÖZENSEL, Ertan (2013). “Taşranın Yetim Çocuğu: Kır/Sosyal Bilimler Geleneğinde Türkiye’de Kır Toplumunun Ötekileştirilmesi Üzerine Eleştirel Sosyolojik Bir Yaklaşım”. *Sosyoloji Divanı* (1): 31-44.
- PARLAK, Bekir (2007). “Osmanlı Modernleşmesinde (1739-1839) Yönetimsel Reformların Merkez-Taşra Ekseninde Değerlendirilmesi”. *Akademik Araştırmalar Dergisi* (31): 113-136.
- PEKDEMİR, Melih (2011). “Taşranın ‘Taşı toprağı altın’da Ne Vardır?”. *Taşraya Bakmak*. ed. T. Bora. İstanbul: İletişim Yay. 77-99. 5. bs.
- ŞENTOP, Mustafa (2014). “Ucuz Bir Taşra Siyaseti Yaklaşımı”. *Star*. <http://www.star.com.tr/politika/mustafa-sentop-ucuz-bir-tasra-siyaseti-yaklasimi-haber-981184/> [11.02.2015].
- TURAL, Erkan (2004). “II. Meşruiyet Döneminde Siyasal Partilerin Taşra Politikaları”. *Amme İdaresi Dergisi* 37 (4): 57-82.
- TÜRKÖNE, Mümtaz’er (2013). *Siyaset*. İstanbul: Etkileşim Yay.
- ULUTAŞ, Ejder (2016). *Kanaat Önderi*. İstanbul: Açılım Kitap Yay.
- UYŞAL, Ayşen (2011). “Antep’te Siyaset: Yerli, Muhafazakar, Sermayedar”. “*Ta Ezelden Taşkıdır...*” *Antep*. drl. M. N. Gültekin. İstanbul: İletişim Yay. 445-467.
- WEDEL, Heidi (1996). “Gecekondulu Kadınlar ve Yerel Siyaset”. *Defter Dergisi* (28): 44-55.

YEĞEN, Mesut (2011). *Son Kürt İsyanı*. İstanbul: İletişim Yay.

YÜKSEL, Mezher (2011). “Çok Partili Dönemde Gaziantep’in Parlamentoda Temsili”. “*Ta Ezelden Taşkıdır...*” Antep. drl. M. N. Gültekin. İstanbul: İletişim Yay. 469-487.